

Leerlingvolgsystemen en formatief toetsen: een goede match?

Het Mulier Instituut heeft een onderzoek uitgevoerd naar leerlingvolgsystemen en formatief toetsen, waarbij de nadruk wordt gelegd op het primair onderwijs (PO) en het bewegingsonderwijs. Doel van dit onderzoek was om meer informatie te krijgen over hoe leerlingvolgsystemen (LVS) gebruikt en ingezet kunnen worden voor formatief toetsen. Het secundaire doel was om de leerlingvolgsystemen binnen het primair onderwijs op het gebied van bewegingsonderwijs te inventariseren om deze onder te gaan brengen in een databank. In dit artikel worden de resultaten van dit onderzoek beschreven.

TEKST EVELINE DOLLEE EN JO LUCASSEN FOTO ANITA RIEMERSMA

▲
vaardigheden
volgen

In het onderwijs wordt onderscheid gemaakt tussen twee vormen van toetsen, namelijk summatief en formatief toetsen. Summatieve toetsen stellen achteraf aan de hand van toetsresultaten vast of een leerling een bepaald doel of niveau heeft bereikt. Formatieve toetsen geven informatie aan de leraar en/of leerling over de mate waarin de leerstof al wel of niet beheerst wordt. Deze informatie kan worden gebruikt om het onderwijsleerproces waar nodig bij te sturen (NRO, 2014).

Formatief toetsen

Formatief toetsen kan onderverdeeld worden in drie verschillende vormen, namelijk: Opbrengstgericht werken (OGW), Assessment for learning (AFL) en diagnostisch toetsen (DT). NRO (2014) definieert deze drie vormen van formatief toetsen als volgt: opbrengstgericht werken richt zich op het verzamelen van data om vervolgens op basis van die data beslissingen te nemen ten aanzien van het verbeteren van het onderwijs. Assessment for learning is gericht op het zoeken van informatie en het reflecteren, en het reageren op informatie uit dialogen, demonstraties en observaties op een manier die bijdraagt aan het leerproces. Feedback speelt hierbij een belangrijke rol. Diagnostisch toetsen richt zich op het identificeren van leerbehoeften van leerlingen.

Formatief toetsen krijgt in het onderwijs steeds meer bekendheid (NRO, 2014). Dit komt onder andere doordat opbrengstgericht werken een kernthema is binnen het landelijke onderwijsbeleid (Visscher & Ehren, 2011). Het ministerie van OCW heeft een grote ambitie met opbrengstgericht werken. Het streven is dat in 2018 van alle scholen in het primair onderwijs 90% opbrengstgericht werkt (Odenthal & Verbeek MEL, 2014).

Deze toenemende aandacht voor het toetsen en beoordelen is ook terug te zien in het bewegingsonderwijs. Enerzijds heeft dit te maken met de veranderende rol van het (bewegings)

Foto: Hans Dijkhoff

▲ resultaten noteren

onderwijs. *“Van het (bewegings)onderwijs wordt namelijk meer en meer verwacht dat het een bijdrage levert aan de gezondheid van leerlingen, het tegengaan van overgewicht, het bestrijden van schooluitval, het bevorderen van participatie aan de samenleving en aan het tot bloei doen komen van sportief talent”* (Bax, Van Driel, Jansma & Van der Palen, 2010 in Van den Driessen Mareeuw, Harting, Van der Knaap & Stubbe, 2012). Anderzijds heeft dit ook te maken *‘om beter te kunnen signaleren en verantwoorden welke leerlingen extra zorg nodig hebben en als didactisch hulpmiddel om leerlingen bij hun eigen leerproces te betrekken’* (Brouwer, van Berkel, van Mossel, & Swinkels, 2015).

Volgens de Onderwijsraad is een leerlingvolgsysteem een vereiste voor opbrengstgericht werken (Onderwijsraad, 2011). Bij opbrengstgericht werken wordt dus een belangrijke functie toegeschreven aan leerlingvolgsystemen. Er is echter een lacune in informatie over hoe en of leerlingvolgsystemen gebruikt en ingezet kunnen worden voor onder andere opbrengstgericht werken, assessment for learning en diagnostisch toetsen. Daarom is geprobeerd hier meer informatie over te krijgen. In dit artikel worden de resultaten van dit onderzoek beschreven.

Leerlingvolgsystemen in het bewegingsonderwijs Deskresearch

Allereerst is er deskresearch uitgevoerd naar leerlingvolgsystemen in het primair onderwijs die zich specifiek richten op het bewegingsonderwijs. In totaal zijn 29 leerlingvolgsystemen gevonden waarvan 16 leerlingvolgsystemen specifiek zijn ontwikkeld voor het bewegingsonderwijs en 14 leerlingvolgsystemen zijn gericht op het primair onderwijs: ‘Vaardigheidsproeven’, ‘Bewegen

en Spelen’, ‘Novibols’, ‘Beleves’, ‘Planmatig Bewegingsonderwijs’, ‘BeweegABC’, ‘Jump-in’, ‘Fitmeter’, ‘Volg Mij’, ‘MQ Schooltest’, ‘Het Sportkompas’, ‘Stimuliz’, ‘Gympedia’ en ‘Gymwijzer’.

Bij het inventariseren van deze leerlingvolgsystemen bleek dat ze onderling veel van elkaar verschillen. Bijvoorbeeld in de mate van gebruik en de aspecten die gemeten worden. Volgens de nulmetingen die het Mulier Instituut in de afgelopen jaren uitvoerde bij het primair en voortgezet onderwijs maakt een derde van de basisscholen en naar eigen zeggen een derde van de scholen voor VO gebruik van een (digitaal) leerlingvolgsysteem. Bij de leerlingvolgsystemen kan onderscheid gemaakt worden in meetinstrument/volgmethode en digitaal systeem. Sommige leerlingvolgsystemen bestaan alleen uit een methode om leerlingen te volgen en is er geen mogelijkheid om de gegevens op te slaan in een (digitaal) systeem. Deze methoden worden vaak geïntegreerd in een algemeen (administratie)systeem, zoals bijvoorbeeld ‘ParnasSys’.

Vanwege deze forse hoeveelheid aan verschillen tussen de leerlingvolgsystemen is de KVLO in samenwerking met het Mulier Instituut bezig met het ontwikkelen van een databank waarin overzichtelijk wordt gemaakt welke leerlingvolgsystemen er zijn op het gebied van bewegingsonderwijs en in welke opzichten ze van elkaar verschillen.

Interviews met de ontwikkelaars

Ook hebben we interviews gehouden met de ontwikkelaars van vier leerlingvolgsystemen in het primair onderwijs op het gebied van bewegingsonderwijs. Gesproken is met de ont-

Bij opbrengstgericht werken wordt dus een belangrijke functie toegeschreven aan leerlingvolgsystemen

wikkelaars van de volgende leerlingvolgsystemen: ‘Volg Mij’, ‘MQ Schooltest’, ‘Bewegen en Spelen’ en het ‘BeweegABC’. Bij het leerlingvolgsysteem ‘BeweegABC’ is alleen gesproken met de ontwikkelaars van het ‘BeweegA’ (het B- en C-deel zijn door anderen ontwikkeld).

Twee leerlingvolgsystemen zijn recent ontwikkeld (‘Volg Mij’ en ‘MQ Schooltest’) en twee leerlingvolgsystemen worden al breed gebruikt (‘Bewegen en Spelen’ en ‘BeweegABC’) (Van den Driessen Mareeuw, Harting, Van der Knaap, & Stubbe, 2012).

Het was helaas niet mogelijk om interviews te houden met een aantal gebruikers van deze vier leerlingvolgsystemen. Op de websites is daarover nauwelijks informatie beschikbaar. Daarnaast hadden de ontwikkelaars dat zelf vaak ook niet inzichtelijk.

Beweegredenen ontwikkeling leerlingvolgsysteem

De ontwikkelaars van de vier eerder genoemde leerlingvolgsystemen gaven elk een andere beweegreden op voor het ontwikkelen van het desbetreffende leerlingvolgsysteem:

- De ontwikkelaar van 'Bewegen en Spelen' gaf aan het systeem ontwikkeld te hebben om de beweegvorderingen en het beweeggedrag van kinderen beter in beeld te brengen en meetbaar te maken.
- De ontwikkelaars van 'Volg Mij' gaven aan dit systeem ontwikkeld te hebben, omdat ze Beleves niet goed vonden werken en niet praktisch genoeg vonden.
- De ontwikkelaars van 'BeweegA' gaven aan dit systeem ontwikkeld te hebben vanuit de vraag van fysiotherapeuten en omdat ze een praktisch systeem voor docenten wilden.
- De ontwikkelaars van de 'MQ Schooltest' gaven aan dit systeem momenteel te ontwikkelen, omdat zij meer de focus willen leggen op motorische ontwikkeling. Dit ontbreekt volgens de ontwikkelaars momenteel namelijk nog.

"We zijn begonnen met de ontwikkeling van dit leerlingvolgsysteem, omdat wij meer focus wilden op de motorische ontwikkeling in de breedste zin van het woord, dat ontbreekt nu.[...] Er zijn wel wat meetinstrumenten die valide en betrouwbaar zijn, maar die komen vooral uit de fysiotherapie en die richten zich vaak op de kinderen die uitvallen. Wij wilden heel graag een meetinstrument waarmee je inzicht krijgt in alle kinderen." (Ontwikkelaars leerlingvolgsysteem: 'MQ Schooltest').

Formatief toetsen en leerlingvolgsysteem

Unaniem gaven alle de ontwikkelaars aan dat het mogelijk is om ze in te zetten voor opbrengstgericht werken (OGW). Het is mogelijk om de gegevens te gebruiken om beslissingen te nemen die betrekking hebben op het verbeteren van het onderwijs.

"De docent die gebruikt het om te traceren of kinderen zorg nodig hebben, om te kijken welke ontwikkelingen gaande zijn en om te zien of er talenten zijn. Het is zeg maar de thermometer van de dokter. Het is de aanzet om je onderwijs nog beter te maken." (Ontwikkelaar leerlingvolgsysteem: 'Bewegen en Spelen').

De ontwikkelaars hebben minder overeenstemming over de mogelijkheid om leerlingvolgsystemen te gebruiken voor assessment for learning (AFL). De ontwikkelaars van 'Bewegen en Spelen' en 'MQ Schooltest' zeggen dat het niet mogelijk met hun systeem.

"Ik denk dat daar een paar stappen tussen zitten en dat dat een veel te ambitieuze uitspraak is van een leerlingvolgsysteem. Het is onmogelijk als de mensen die potentie hebben, dat is zoiets als de holy grail, dat kan niet!" (Ontwikkelaar leerlingvolgsysteem: 'Bewegen en Spelen').

Bij 'Volg Mij' en 'BeweegA' is het wel mogelijk. De ontwikkelaars van het 'BeweegA' konden geen uitspraak doen of het leerlingvolgsysteem 'BeweegABC' ook gebruikt kan worden voor assessment for learning omdat ze B en C niet hebben ontwikkeld. 'Volg Mij' kan daarvoor wel

De ontwikkelaars zijn het er unaniem over eens dat de leerlingvolgsystemen gebruikt kunnen worden

gebruikt worden, omdat je bijvoorbeeld kunt kijken wat de volgende stap voor een leerling is in het leerproces. Zo willen de ontwikkelaars graag dat 'Volg Mij' wordt ingezet door leerkrachten.

"We maken een momentopname van het niveau van een kind, om vervolgens te kijken wat de volgende stap is voor het kind." (Ontwikkelaars leerlingvolgsysteem: 'Volg Mij').

'Volg Mij', 'MQ Schooltest', 'BeweegA' en 'Bewegen en Spelen' zijn in te zetten voor diagnostisch toetsen. Van het 'BeweegABC' is het niet bekend

"Het zou één van de functies moeten zijn van een leerlingvolgsysteem. De docenten moeten zich echter wel verdiepen in wat de cijfers dan betekenen." (Ontwikkelaar leerlingvolgsysteem: 'Bewegen en Spelen').

Conclusie

Het lijkt erop dat de vier leerlingvolgsystemen deels ingezet kunnen worden voor formatief toetsen. De ontwikkelaars zijn het er unaniem over eens dat de leerlingvolgsystemen gebruikt kunnen worden voor opbrengstgericht werken. Ook kunnen ze gebruikt worden voor diagnostisch toetsen. Met betrekking tot het gebruiken en inzetten van leerlingvolgsystemen voor assessment for learning is echter licht dat anders. Hier is een tweedeling te zien. Opvallend is dat de ontwikkelaars niet goed weten welke scholen hun product gebruiken en hoe zij dat doen. ■

Kernwoorden

leerlingvolgsysteem, formatief toetsen, summatief toetsen, meten

Eveline Dollee is trainee en Jo Lucassen Senior onderzoeker bij het Mulier Instituut

Literatuur

- Brouwer, B., Van Berkel, M., Van Mossel, G., & Swinkels, E. (2015). *Bewegingsonderwijs en sport: Vakspecifieke trendanalyse 2015*. Enschede: Nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling (SLO).
- Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek. (2014). *Call for proposals: Langlopend onderwijsonderzoek*. Den Haag: Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek.
- Odenthal, L., & Verbeek MEL, C. (2014). *Opbrengstgericht werken in ontwikkeling*. Amersfoort: CPS Onderwijsontwikkeling en advies.
- Onderwijsraad. (2011). *Toetsing in het primair onderwijs: Commentaar van de Onderwijsraad op het concept-wetsvoorstel central eindtoets*. Den Haag: Onderwijsraad.
- Van den Driessen Mareeuw, F., Harting, L., Van der Knaap, E., & Stubbe, J. (2012). *Inventarisatie leerlingvolgsystemen bewegingsonderwijs*. Leiden: TNO.
- Visscher, A., & Ehren, M. (z.d.). *De eenvoud en complexiteit van Opbrengstgericht Werken*. Twente: Vakgroep Onderwijsorganisatie en -management, Universiteit Twente.

Contact:

e.dollee@mulierinstituut.nl